

ZİHİN ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN ANNE-BABALARIN OKULDA ANNE-BABA KATILIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ¹

Yrd. Doç. Dr. Atilla CAVKAYTAR^{*}
Uzman Ramazan Recayi ÇELİK^{**}

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda anne-baba katılımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma, Bursa il merkezinde zihin engellilere eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri sunan bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden 110 zihin engelli çocuğun anne-babasıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, durum saptamaya yönelik betimsel bir çalışmadır. Araştırma verilerini oluşturan, zihin engelli çocuğa sahip anne-babaların okulda aile katılımına yönelik görüşleri "Okulda Aile Katılımı" isimli anketle toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler frekans ve yüzdelik şeklinde ifade edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu genel olarak okulda katılım alanlarını önemli bulmakta, gereksinim duymakta ve katılmayı istemektedirler. Okulda eğitime katılım alanlarına göre anne-babalar en çok genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantıları önemli görmekte, bu tip toplantılara gereksinimleri olduğu ve katılacaklarını belirtmektedirler. Bunların yanı sıra anne-babaların çoğunluğu gönüllülüğe bağlı çalışmaları önemsiz bulmakta, bu tip çalışmaları gerekli bulmadıkları ve katılmayacaklarını görüş olarak belirtmektedirler.

Anahtar sözcükler: Zihin engelliler, anne-baba katılımı, anne baba görüşleri

Abstract

The purpose of this study is to explore the perspectives of parents who have children with mental retardation (MR), about parents' participation at school. The study is a descriptive one conducted in 2002-2003 school year in Bursa with 110 parents of children with MR. The perspectives of parents were gathered by means of the "Parents' Participation at School Questionnaire". Data were analyzed with frequency and percentages. The results indicated that most of the parents in general think that parent participation is of great importance and they are in need of and

¹ Bu çalışma, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılan "Zihin Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Okulda Anne-Baba Katılımına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi" konulu yüksek lisans tezine dayalıdır. Çalışma, Eskişehir Anadolu Üniversitesinde 12-14 Kasım 2003 tarihlerinde düzenlenen 13. Özel Eğitim Kongresinde sunulmuştur.

^{*} Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

^{**} Özel Hayat Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

want to participate. Parents find the meetings with teachers at school essential to find solutions for their general and specific problems and specifically mention that they are in need of such meetings. On the other hand, they find work on a voluntary basis insignificant and useless and assert that they will not participate in such work.

Keywords: mental retardation, parent participation, parental perspectives.

1. GİRİŞ

Problem

Çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılıklar gösteren bireyler, 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de (KHK, 1997) "özel eğitim gerektiren birey" olarak tanımlanmaktadır. Özel eğitim gerektiren bireyler içerisinde önemli bir grubu da zihin engelli çocuklar oluşturmaktadır. Türkiye'de, zihin engelli çocuklara sunulan eğitim hizmetleri; Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) bünyesindeki birimler tarafından verilmektedir. Ayrıca vakıflar, dernekler ve gönüllü kuruluşların açtığı birimlerde ve üniversitelerin ilgili bölümlerinde zihin engellilere yönelik özel eğitim hizmetleri sunulmaktadır (Konrot, Topbaş, Vuran, 1992). Bu kurumlarda sunulan özel eğitim hizmetleri, özel eğitim programları ve uygulamaları ise bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP) ile gerçekleştirilmektedir.

BEP Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği madde 62'de, "Özel eğitim gerektiren birey için geliştirilen ve ailesi tarafından onaylanan bireyselleştirilmiş eğitim programı; bireyin, ailenin, öğretmenin gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan ve hedeflenen amaçlarda verilecek destek eğitim hizmetlerini içeren özel eğitim programı" (MEB, 2004) olarak tanımlanmaktadır. Buna göre aileler çocuklarının özel eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanmasında önemli rol oynayan bireyler konumundadır.

Zihin engelli çocukların sosyal ve fiziksel çevrelerinin büyük bir bölümünü aileleri oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak yasada "Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan plânlanır ve yürütülür." (MEB, 2004) denilmektedir. Ancak, anne-babaların, zihin engelli çocuklarının eğitimine katılımlarını betimleyen araştırmalarda, anne-babaların eğitime düzenli katılım göstermedikleri, katılım alanlarının çoğunlukla çocuklarının eğitimi ile doğrudan ilgili alanlarda yoğunlaştığı ve annelerin, babalara göre her alanda daha fazla katılım gösterdikleri bulunmuştur (Sucuoğlu, Küçüker ve Kanık, 1994). Bunların yanı sıra anne-babaların gereksinimlerinin neler olduğuna yönelik araştırmalarda, anne-baba gereksinimlerinin en çok bilgi gereksinimi boyutunda yoğunlaştığı görülmüştür

(Evcimen, 1996; Sucuoğlu, 1995). Anne-babaların çocuklarının eğitime doğrudan ve etkin katılımını konu alan uygulamalı araştırmaların sonuçları, anne-babaların programları başarılı biçimde uyguladıkları, çocuklarına birçok kavram ve beceriyi öğrettikleri (Akkök, 1984; Cavkaytar, 1999), bunun yanı sıra çocuğun davranışlarında olumlu değişiklikleri sağladıklarını (Vuran, 1997) göstermektedir. Ayrıca anne-babalara uygulanan programların da başarılı olduğunu ortaya koymaktadır (Birkan, 2001; Özen, 1999).

Türkiye’de zihin engelli çocuğu olan anne-babaların, hangi alanlarda eğitime gereksinim duyduklarına, genel olarak eğitime katılımlarının hangi boyutlarda olduğuna ve bir eğitim programına katıldıklarında çocuğa ve anne-babaya ne gibi etkileri olduğuna yönelik bir çok araştırma sonuçları bulunmaktadır. Buna karşın, anne-babaların bireyselleştirilmiş eğitim programları doğrultusunda, okuldaki eğitime katılımlarına ilişkin görüşlerinin neler olduğuna ilişkin bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle böyle bir araştırmaya gereksinim duyulmuştur.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda anne-baba katılımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Anne-babaların okulda yapılan toplantılara katılımıyla ilgili görüşleri nelerdir.
- Anne-babaların öğretmenle bilgi paylaşımını sağlayacak çalışmalara katılımına ilişkin görüşleri nelerdir
- Anne-babaların okuldaki bilgilendirici toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırmada çalışma grubunu, Bursa ili merkezinde bulunan Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı bir Engelliler Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nde eğitim alan ve orta ve ağır derecede zihin engeli olan çocukların anne-babaları oluşturmaktadır. Rehabilitasyon merkezinde 221 öğrenci arasından eğitim amaçlı devam eden öğrenci sayısının 182 olduğu görülmüştür. Katılımcılar, rehabilitasyon merkezine eğitim amaçlı 110 zihin engelli çocuğun araştırmaya gönüllü katılan anne-babasından oluşmaktadır. Katılımcıların 84’ünü anneler, 26’sını ise babalar oluşturmaktadır.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, var olan durumu belirlemeye dönük betimsel bir çalışmadır. Genel tarama modelinde gerçekleştirilen araştırmada, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların, okulda anne-baba katılımına ilişkin görüşleri betimlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma amaçlarındaki sorulara yanıt bulabilmek amacıyla, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda eğitime katılım alanlarına ilişkin görüşlerine gereksinim duyulmuştur. Anne-babaların bu görüşleri, "Okulda Aile Katılımı" isimli anket ile toplanmıştır.

Okulda Aile Katılımı Anketi

Okulda Aile Katılımı anketi zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çocuklarının eğitiminde katılabilecekleri etkinlikler hakkında görüşlerinin neler olduğunu belirlemeyi amaçlayan bir ankettir. Anket, soruların nasıl doldurulacağını açıklayan bir yönerge ve sorular olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Her bir ifadenin "Önemli mi?", "Gereksiniminiz var mı?" ve "Katılır mısınız?" şeklinde üç alt sorusu bulunmaktadır. Anket soruları oluşturulurken kapalı uçlu sorulardan yararlanılmıştır. Her bir alt sorunun yanıt seçenekleri ise "evet, hayır, ve fikrim yok" olarak oluşturulmuştur. Buna göre ankette toplam 17 ifade ve 51 soru maddesi yer almaktadır.

Anketin, ortaya koymayı hedeflediği özelliklerin belirlenmesine ne derece hizmet ettiği, uzman görüşleri doğrultusunda belirlenmiştir. Buna göre anket Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde görevli yedi öğretim üyesinin görüşüne sunulmuş, öğretim üyelerinin görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler yapıldıktan sonra anketle ilgili olarak okulda bulunan 10 anne ile birebir görüşerek ön uygulama yapılmıştır. Bu ön uygulamalarda annelerin yanıtlarının normal bir biçimde dağılım gösterdikleri görülmüştür. Uygulama sonrasında anlaşılmayan noktalar tekrar gözden geçirilerek daha açık biçimde yazılmış, bir maddenin de yeri değiştirilmiştir. Bu aşamalardan sonra anket uygulama için son halini almıştır.

Anket, kurumda eğitim amaçlı devam eden 182 zihin engelli çocuğun anne-babasına öğrencilerden sorumlu öğretmenler aracılığıyla ulaştırılmıştır. Verilen iki haftalık sürenin sonunda, ulaşılabilen anne-babalardan dönen anket formları toplanmış ve araştırma için gerekli verilerin toplanması süreci tamamlanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Gönderilen 182 anketten 124'ü geri dönmüştür. Buna göre anketlerin geri dönüş oranı % 68.1'dir. Anne-babaların doldurduğu anketlerin incelenmesi aşamasında, dokuz annenin ve beş babanın veri toplama araçlarını yönergeler doğrultusunda doğru olarak yanıtlamadığı saptanmıştır. Bu nedenle 14 anne-babanın

doldurduğu anket değerlendirme dışı bırakılmış ve araştırma, 110 zihin engelli çocuğun anne-babası ile, bir başka deyişle araştırma grubunun % 60.4'ü ile tamamlanmıştır. Anketler incelendiğinde 110 anketin 84'ünü annelerin, 26'sını babaların yanıtladığı görülmüştür. Zihin engelli çocuk anne-babalarının, ankette yer alan maddelere verdikleri yanıtlar, frekans ve yüzdelikler biçiminde verilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde anne babaların okulda yapılan toplantılara katılımıyla ilgili görüşleri, anne-babaların öğretmenle bilgi paylaşımını sağlayacak çalışmalara katılımına ilişkin görüşleri ve anne-babaların okuldaki bilgilendirici toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Bu makalede her bir sorudan elde edilen veriler yerine önemli bulunan verilerin frekans ve yüzdelik değerlerine yer verilmiştir.

Anne-Babaların Okulda Yapılan Toplantılara Katılımıyla İlgili Görüşleri

Okulda Aile Katılım Anketinin ilk sorusu olarak anne-babalara, genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri sorulmuştur. Genel olarak bakıldığında 104 anne-baba (%94.5) genel ve özel sorunlarına çözüm bulmak amacıyla öğretmenlerle birlikte yapılacak olan toplantıları önemli görmekte, 79 anne-baba (%71.8) gereksinim duymakta ve 85 anne baba (%77.2). toplantılara katılmayı istemektedir. Anne-babaların bu ifadeye verdikleri yanıtlarında kararsız olmadıkları görülmektedir. Bu soruda anne ve babalara ayrı ayrı bakıldığında, 78 anne (%92.8) genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantılara katılımı önemli görmekte, 63 anne (%75) gereksinimleri olduğunu ifade etmekte ve 68 anne (%80.9) katılmak istemektedirler. Babaların tamamı (26 baba), genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantılara katılımı önemli görmekteyken, ancak 16 baba (%61.5) bu tür toplantılara gereksinimleri olduğunu, 17 baba (%65.3) ise katılmak istediklerini ifade etmektedirler.

İkinci soru olarak anne-babalara, aile eğitimi toplantılarına katılımlarıyla ilgili görüşleri sorulmuştur. Yanıtlara genel olarak bakıldığında 93 anne-babanın (%84.5) aile eğitimi toplantılarını önemli bulduğu 65 anne-babanın (%59) gereksinim duyduğu ve 71 anne-babanın (%64.5) katılmak istediği görülmektedir. Hem anneler (72 anne, %85.2) hem de babalar (21 baba, %80.7) aile eğitimi toplantılarına katılımlarına katılımı önemli görmekteyken, annelerin %60.7'si (51 anne) babaların %53.8'i (14 baba) gereksinimleri olduğunu; annelerin %65.4'ü (55 anne), babaların %61.5'i (16 baba) aile eğitimi toplantılarına katılmak istediklerini belirlemektedirler.

Bu bölümde yer alan üçüncü soruda anne-babaların, bilgilendirildiği yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan toplantılara katılımlarıyla ilgili

görüşleri sorulmuştur. Yanıtlara genel olarak bakıldığında 71 anne-baba (%64.5) yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan bilgilendirici toplantıları önemli görmektedir. Buna karşın toplantılara gereksinim duyanların sayısı azalmaktadır (45 anne-baba, %40.9). Anne-babaların yarısı (%50) bu tür toplantılara katılmak istediklerini ifade etmektedirler. Annelerin %42.8'inin (36 anne), babaların ise sadece %19'nun (5 baba) bu tür toplantılara katılmak istememesi ilginç bir bulgudur.

Ankette yer alan dördüncü soruda, anne-babaların, çocuklarının eğitimine nasıl katılabileceklerini açıklayan toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri sorulmuştur.. Bu soruda 88 anne-baba (%80) konuyu önemli görmekte, 66 anne-baba (%60) gereksinimi olduğunu ifade etmekte, 65 anne-baba (%59) ise katılmak istediklerini ifade etmektedirler. Bu soruda anneler babalara göre daha çok olumlu yanıtlar vermişlerdir. Annelerin %83.3'ü (70 anne) bu tip toplantıları önemli görürken, %64.2'si (54 anne) gereksinim duymakta, %63'ü (53 anne) ise katılmak istemektedir. Babaların %69.2'si (18 baba) bu tip toplantıları önemli görmelerine rağmen bu tip toplantılara gereksinim duyanların ve katılmak isteyenlerin sayısı (12 baba, %46.1) azalmaktadır.

Bu bölümde yer alan son soru, anne-babaların, benzer sorunları olan anne-babalarla sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılımlarıyla ilgili görüşleridir. Genel olarak bakıldığında zihin engelli çocuğu olan 110 anne-babanın 69'u (%62.7) benzer sorunları olan anne-babaların sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılımı önemli görmekte, buna karşın sadece 52 anne-baba (%47.2) gereksinim duymakta, 72 anne-baba (%65.4) de bu tür etkinliklere katılacaklarını belirtmektedirler.

Anne-babaların öğretmenle bilgi paylaşımını sağlayacak çalışmalara katılımına ilişkin görüşleri nelerdir?

Bu bölümde ilk soru olarak, anne-babaların öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapmalarıyla ilgili görüşleri sorulmuştur. Genel olarak yanıtlara bakıldığında zihin engelli çocuğu olan 77 anne-baba (%70) öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapmayı önemli görmektedirler. Buna karşın sadece 48 anne baba (%43.6) öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapmaya gereksinim duymakta, 56'sı ise (%50.9) katılmak istemektedirler. Sadece 38 anne (%45.2) ve 10 baba (%38.4) öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapmaya gereksinim duyarken, annelerin %52.3'ü (44 anne), babaların ise sadece %46.1'i (12 baba) öğretmenlerle telefon görüşmeleri yapmak istemektedirler.

İkinci soru olarak anne-babaların, öğretmenin ev ziyaretleri yapmalarıyla ilgili görüşleri sorulmuştur. Anne-babaların yanıtlarına genel olarak bakıldığında 58 anne-baba (%52.7) öğretmenlerin ev ziyaretleri yapmalarını önemli görmektedir. Ancak ev ziyaretlerine gereksinimi olduğunu belirten sadece 35 anne-babadır

(%37.2). Bunun yanı sıra anne-babaların %43.6'sı (48 anne-baba) ev ziyareti programlarına katılmayı istememektedirler. Ev ziyaretlerine katılma gereksinim duyan annelerin oranı sadece %32.1, babaların ise %30.7'dir. Bu sonuçlar anne babaların ev ziyaretlerini istemediklerinin bir göstergesi sayılabilir.

Bu bölümün üçüncü sorusu, anne-babaların çocuklarının eğitimine destek olacak çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşleriydi. Anne-babaların %65.4'ü (72 anne-baba) çocuklarının eğitimine destek olacak çalışmaları önemli görmektedir. Fakat sadece 44 anne-baba (%40) bu tür toplantılara gereksinim duyduklarını, 45 anne baba ise (%40.9) katılacaklarını belirtmişlerdir. Bu soruda hem anneler hem de babalar çoğunlukla olumsuz görüş bildirmişlerdir.

Dördüncü soruda anne-babaların, öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşleri sorulmuştur. Genel olarak bakıldığında zihin engelli çocuğu olan 85 anne-baba (%77.2) öğretmenlere dönüt vermeye yönelik çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Bunun yanında 63 anne-baba (%57.1) gereksinimi olduğunu, 65 anne-baba (%59) katılacağını belirtmektedir. Anne-babaların bu yanıtları çocuklarının eğitimine yön verecek bilgileri, uygulanan programın okulda dışında etkililiğinin ne durumda olduğunu ortaya koyacak bilgileri öğretmenlere vermeye istekli olduklarını göstermiştir.

Beşinci soruda yer alan anne-babaların, okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşlerine bakıldığında 79 anne-baba (%71.8) okuldaki eğitim uygulamalarının izlenmesine yönelik çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Konuya ilişkin gereksinim duyan anne baba sayısı 57'ye (%51.8), katılmak isteyenlerin sayısı ise 53'e (%48) kadar düşmüştür. Babaların yanıtları önem, gereksinim ve katılım boyutlarında hemen hemen aynı oranlarda olmasına rağmen annelerin önem, gereksinim ve katılım boyutları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Annelerin 62'si (%73.8) bu çalışmaları önemli görmekteyken sadece 41'i (%47.6) gereksinim duyduğunu belirtmekte, 38'i (45.2) katılmak istememişlerdir.

Anne-babaların, gönüllülüğe dayalı çalışmalara katılımlarıyla ilgili görüşlerinin alındığı sorudaki yanıtlara genel olarak bakıldığında anne-babaların %51.8'i gönüllülüğe bağlı çalışmaları önemli görmektedir. Bunun yanı sıra %54.5'inin gereksinim duymadığı, %48.1'inin katılmak istemediği görülmektedir. Bu soruda da anne ve babaların verdikleri yanıtlar arasında yüzdeler oranlar açısından farklılıklar görülmektedir. Annelerin %50'si (42 anne) konuyu önemli görürken, babaların %57.6'sı (15 baba) önemli görmekte; Annelerin sadece %26.1' (22 anne) gereksinim duyarken ve %28.5'i (24 anne) katılmak isterken, buna karşın babaların %46.1'i (12 baba) gereksinim duymakta ve %50'si (13 baba) katılmak istemektedirler.

Anne-babaların okuldaki bilgilendirici toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri

Anne-babaların, yerleştirme ekibi toplantılarına katılımlarıyla ilgili görüşleri neler olduğu sorusuna 82 anne-baba (%74.5) yerleştirme ekibi toplantılarına katılımın önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ancak 56 anne-baba (%50.9) bu toplantılara katılmaya gereksinim duymakta ve 60 anne-baba (%54.5) bu toplantılara katılmayı istemektedirler. Bunların yanı sıra 32 anne-baba (%29) gereksinim duymamakta ve 22 anne baba ise (%20) fikrinin olmadığını belirtmektedir. 27 anne-baba (%24.5) ise katılmak istememekte ya da 23 anne-baba da (%20.9) fikrinin olmadığını belirtmektedir.

Anne-babaların, okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşlerinin alındığı ikinci soruda 78 anne-baba (%70.9) okulda yapılan çeşitli konulardaki toplantıların sonuç raporları hakkında bilgilendirici çalışmalara katılımı önemli görmektedir. Buna karşın sadece 43 anne-baba (%39) bu tür bilgilendirici toplantılara gereksinim duymakta, 55 anne-baba (%50) ise katılmak istemektedir. Anne-babaların %40.9'u (45 anne-baba) bu tip toplantılara gereksinim duymadıklarını ve %35.4'ü (39 anne-baba) ise katılmayacaklarını belirtmektedirler.

Bu bölümün üçüncü sorusunda, anne-babaların, çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri sorulmuştur. Bulgulara genel olarak bakıldığında zihin engelli çocuğu olan 77 anne-baba (%70) çocuklarına uygulanan ya da uygulanabilecek testlerin özellikleri hakkında yapılan toplantılara katılımı önemli görmektedir. Buna karşılık 36 anne-baba (%32.7) gereksinim duymamakta, 45 anne-baba (%40.9) ise bu konuda bir fikirlerinin olmadığını belirtmektedirler. Katılım boyutunda 62 anne baba (%56.3) bu tip toplantılara katılacaklarını belirtmişlerdir. Bu durum anne-babaların testlerin özelliklerini açıklayan toplantıları önemli bulmaları ve katılmak istemeleriyle birlikte gereksinimlerinin olup olmadığını bilmediklerini göstermektedir.

Dördüncü soru olarak anne-babaların, çocuklarıyla ilgili çeşitli bilgileri içeren okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri sorulmuştur. Bulgulara göre, zihin engelli çocuğu olan 85 anne-baba (%77.2) çocuklarıyla ilgili okul kayıtları hakkında bilgilendirici toplantılara katılımı önemli görmektedir. Buna karşın 59 anne baba (%53.6) gereksinim duymakta, 65 anne baba (%59) ise katılmayı istemektedirler. Bu soruya verilen yanıtlarda katılım boyutlarında olumsuz ve kararsız cevapların yoğunluk göstermesine rağmen büyük kısmı olumlu görüşlerini belirtmiştir.

Beşinci soruda anne-babaların, bireyselleştirilmiş eğitim programlarının (BEP) tanımına yönelik bilgilendirici toplantılara katılımlarıyla ilgili görüşleri

solunmuştur. Zihin engelli çocuğu olan 77 anne-baba (%70) bireyselleştirilmiş eğitim programlarını (BEP) tanıtmaya yönelik toplantıları önemli görmekte, 69 anne-baba gereksinim duymakta (%62.7) ve 70 anne-baba katılım göstereceklerini (%63.6) belirtmektedirler.

Son soruda anne-babaların, bireyselleştirilmiş eğitim programları kararlarına katılımlarıyla ilgili görüşleri sorulmuştur. Zihin engelli çocuğu olan 58 anne-baba (%69) BEP kararlarına katılımı önemli görmekte, 61 anne-baba (%55.4) gereksinim duymakta ve yine 61 anne-baba (%55.4) katılmak istemektedirler. Gereksinim (%24.5) ve katılım (23.6) boyutlarında kararsız yanıtların da fazlaca olması dikkat çekicidir.

TARTIŞMA

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, zihin engelli çocuğu olan anne-babaların çoğunluğu okulda katılım alanlarını önemli bulmakta, gereksinim duymakta ve kendilerine sunulduğunda katılmayı istemektedirler. Ancak okulda anne baba katılımına yönelik etkinliklere duydukları gereksinim azalmaktadır. Anne-babaların çoğunluğu okuldaki etkinliklere katılmayı istemekle birlikte duydukları öneme göre gereksinim ve katılım boyutlarında azalmalar görülmektedir. Okulda eğitime katılım alanlarına göre hem anneler hem de babalar en çok genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla, öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantıları önemli görmekte, bu tip toplantılara gereksinimleri olduğunu ve katılacaklarını belirtmektedirler Sucuoğlu, Küçükler ve Kanık (1994) tarafından yapılan araştırma sonucunda da anne babaların en çok katılım gösterdikleri alanların öğretmenle ilişki kurma, eğitim sürecine katılma gibi alanlar olduğu görülmüştür. Ayrıca bu araştırma sonuçları anne-babaların en çok gönüllülüğe bağlı çalışmalarını önemsiz bulduklarını, bu tip çalışmalarını gerekli bulmadıklarını ve katılmayacaklarını göstermektedir. Yine Sucuoğlu, Küçükler ve Kanık (1994) tarafından yapılan araştırmada da anne babalar için en düşük katılım alanlarının okula mali destek sağlama, derneklere katılma ve özür hakkında bilgi yayma gibi gönüllülüğe bağlı alanlar olduğu görülmüştür.

Babaların diğer katılım alanlarında da benzer olmakla birlikte, özellikle genel ve özel sorunlarına çözüm aramak amacıyla öğretmenlerle birlikte yaptıkları toplantıları önemli görmelerine karşın gereksinim ve katılım boyutunda yanıtlarındaki azalma, babaların ailenin ekonomik sorumluluklarını daha fazla üstlenmeleri çocuklarla ilgili görevlerin daha çok anneler tarafından üstlenilmesi durumuyla açıklanabilir. Sucuoğlu, Küçükler ve Kanık (1994) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre annelerle babalar arasında öğretmenle ilişki kurma, eğitim sürecine katılma, ulaşım, okulda gözlem, evde eğitsel etkinlikler, danışma toplantılarına katılma, sınıfta gönüllü çalışma ve veliler arasındaki etkileşim arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Anne-babaların çoğunluğunun, aile eğitimi toplantılarına katılımlarıyla ilgili görüşlerinin olumlu olması çocuklarının eğitiminde daha aktif yer alma istemleriyle açıklanabilir. Gereksinim boyutunda anne-babaların vermiş oldukları yanıtların yarısından fazlasının olumlu olması Evcimen (1996) ve Sucuoğlu'nun (1995) çalışmalarında "Bilgi Gereksinimi" başlığı altındaki beceri öğretimi ve davranış kontrolü sağlamaya gereksinimi bulgularıyla paralellik göstermektedir. Anne-babaların çoğunluğu yazılı kaynakların neler olabileceği konusunda yapılan bilgilendirici toplantıları önemli görmektedir. Evcimen'in (1996) çalışmasında da anne-babaların çoğunluğu "Benim çocuğumla benzer özellikte çocuğu olan anne-babalar hakkında yazılmış kitap, makale, okumaya gereksinim duyuyorum." ifadesine olumlu yanıt vermişlerdir. Anne-babaların, benzer sorunları olan anne-babalarla sorunlarını paylaşabilecekleri etkinliklere katılım gereksinimleri az olmasına karşın katılmak istemeleri ilginç bir bulgudur. Bu durum anne-babaların daha önce bu tür toplantılara katılmamış olmaları nedeniyle gereksinim hissetmemeleriyle açıklanabilir. Anne-babaların önemlilik ve katılım boyutlarında vermiş oldukları olumlu yanıtların nedeni, karşılaştıkları sorunların çözümünde diğer anne-babaların nasıl çözümler bulduklarını öğrenmek, buna bağlı olarak, yeni çözüm yolları bulma isteklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Anne-babaların yarısına yakınının ev ziyaretlerine katılım istemedikleri görülmektedir. Oysa öğretmenin öğrencinin evini ziyaret ederek çocuğun eğitimi hakkında anne-babayı bilgilendirilmesi, uygulamaya yönelik beceriler kazandırması önemli görülmektedir (Temel, 1994). Öğretmenlerin ev ziyaretleri yapmalarına yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2004) birçok madde bulunmaktadır. Dolayısıyla ev ziyaretleri yapılmasına anne-babaların gereksinim ve katılım boyutunda olumsuz görüşlerinin nedeni olarak bu tür uygulamaların çok fazla olmamasından bilinmemesi, bunun yanı sıra özendirici önlemlerinin yeterince alınmaması olarak düşünülmektedir. Anne-babaların çocuklarının eğitimine destek olacak çalışmalara gereksinim duymamaları ve katılmak istememeleri araştırma yapılan rehabilitasyon merkezinde çocukların özelliklerine bağlı olarak değişik programların uygulanması ve bu tip çalışmaların gönüllük esasına bağlı olması ile açıklanabilir. Nitekim Sucuoğlu, Küçükler ve Kanık (1994) araştırmasında otistik çocuğa sahip annelerin katılımlarının az olduğunu bulmuştur. Genel olarak bakıldığında anne-babaların gönüllülüğe dayalı çalışmalara katılımlarıyla ilgili sorulara olumsuz yanıtlarının yoğun olması anne-babaların ekonomik durumu, bu tür çalışmaların gönüllük esasına bağlı olarak yapılması ve rehabilitasyon merkezlerinin özel kurum olmaları itibarıyla böyle bir çalışmaya ihtiyacı olmayacağı görüşünün olmasıyla açıklanabilir. Anne-babaların bu yanıtları Sucuoğlu'nun (1995) araştırmasında "Mali Destek Sağlama" alanında anne-babaların katılımlarının en az düzeyde olduğunu bulmuştur. Elde edilen bulgular her iki çalışmada da bu yönüyle paralellik göstermektedir.

Anne-babaların gereksinim ve katılım boyutlarında olumsuz ve kararsız olmaları; anne-babaların şimdiye kadar yerleştirme ekibi toplantılarına katılmamış olmaları ve bu tip toplantılara katıldıklarında ne gibi katılım göstereceklerini bilmemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yapılan bir araştırma sonucunda da (Konrot, Topbaş, Vuran, 1992), okullarda aile çalışmalarına yeterince yer verilmediği görülmüştür. Anne-babaların bireyselleştirilmiş eğitim programlarının (BEP) hazırlanmasında yer almalarıyla, çocuklarının hakkında gerçekçi bilgilerin edinilmesi, uygulamada etkin katılımlarının olması, araç-gereç desteği sağlamaları gibi etkinlikleri yerine getirmeleri BEP'in başarıya ulaşmasında önemli görülmektedir (Cavkaytar, 2003; Fiscus ve Mandell, 1983; MEB, 2004). Bu açıdan bakıldığında anne-babaların gereksinim ve katılım boyutlarında yanıtlarının olumsuz ve kararsız olması BEP uygulamalarının yetersiz olması ve özendirici önlemlerin alınmaması ile açıklanabilir.

Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunulabilir. Araştırma sonuçları doğrultusunda, öncelikle zihin engelli çocuklara eğitim veren kurumlarda anne-babaların genel ve özel sorunlarına çözüm bulabilecekleri toplantılara öncelik verilmesi önerilebilir. Ayrıca araştırmada en az oranda olumlu cevapların bulunduğu gönüllülüğe bağlı çalışmalar için özendirici çalışmaların yapılması önerilebilir. Bunların yanı sıra genel olarak, anne-babaların okul yapılan toplantıların önemi hakkında bilgilendirilmesi durumunda gereksinim ve katılım boyutlarında görüşlerinin olumlu yönde artacağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçları okulda aile katılımıyla ilgili daha fazla araştırma yapma gereksinimi de ortaya çıkarmaktadır. Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı eğitim kurumlarında anne-babaların okulda eğitim katılımlarına yönelik araştırmalar düzenlenebilir. Bunun yanında benzer araştırmaların sadece bir ilde değil, farklı illerde daha fazla aile üzerinde desenlenerek zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda katılımlarına ilişkin görüşleri belirlenebilir. Araştırma sonucuna göre anne-babaların okulda yapılan kendilerini bilgilendirici, uygulamalı, vb. etkinliklere olan katılımlarında azalmalar görülmektedir. Anne-babaların bu tür çalışmalara neden az katılım gösterdikleri hakkında araştırma desenlenebilir.

Araştırma, Bursa ili merkezinde bulunan bir eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden öğrencilerin anne-babalarıyla sınırlıdır. Ailelerin eğitime katılım alanlarına ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik hazırlanan "Okulda Aile Katılımı" veri toplama aracı ile toplanan verilerle sınırlıdır. Araştırma verileri bu sınırlılıklar içinde değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akkök, F. (1984). *Davranışsal yaklaşıma dayalı anne-baba rehberliğinin öğretilebilir çocukların özbakım becerilerinin gelişimine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Birkan, B. (2001). *Küçük Adımlar Kursu'nun Gelişimsel Geriliği Olan Çocuğa Sahip Annelerin Küçük Adımlar'ı Uygulama Becerilerini Kazanmalarına Etkisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Cavkaytar, A. (1999). *Zihin Engellilere Özbakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitimi Programının Etkililiği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Cavkaytar, A. (2002). Ailelerle birlikte çalışma. *Özel Eğitim*. (Ed. Süleyman Eripek) Eskişehir: Açıköğretim Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Cavkaytar, A. (2003). Hizmet verenler arasında koordinasyon. *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi* (Ed. Oğuz Gürsel) Eskişehir: Açıköğretim Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Fiscus, E., Collen D., Mandell J. (1997). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi*. (Ed. Gönül Akçamete, Çev. Hatice Günayar Şenel, Elif Tekin). Ankara: Özkan Matbaacılık.
- Evcimen, E. (1996). *Zihin engelli çocuğu olan ailelerin (anne ve babaların) gereksinimlerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- KHK 573 Sayılı *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*, Resmi Gazete. 23911: 6 Haziran 1997.
- Konrot, A. ve Topbaş S., Vuran S. (1993). *Engelliler için eğitim modelleri geliştirme projesi. cilt:II zihin engelliler alt çalışma grubu nihai raporu*. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Anadolu Üniversitesi.
- MEB (2004). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Resmi Gazete, 25674; 18/12/2004.
- Sucuoğlu, B., Küçükler, S. ve Kanık N. (1994). Anne babaların özürü çocuklarının eğitimine katılımları. 1. *Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri*. Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları, 318-331.
- Sucuoğlu, B. (1995) Engelli çocuğu olan anne-babaların gereksinimlerinin belirlenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, (2)1, 10-18.

- Özen, A. (1999). *Gelişimsel Yetersizlięi Olan Çocukların Annelerine Eğitim Uzmanlarıyla Çalışırken Gerekli Olan Etkili İletişim Becerilerinin Kazandırılması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Temel, F. (1994) Özürlü çocukların eğitimine aile katılımı. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 19(198), 11-12.
- Vuran, S. (1997). Zihin engelli Çocuk Annelerine Ödüllendirme ve Eleştirmemenin Kazandırılmasında Bilgilendirme ve Dönüt Verme, Dönüt Verme ve Ödüllendirmenin Etkililiği. Antakya: Zirem Yayınları.